

UZAK DOĞU ÖĞRETİLERİ

BUDDHA, KONFÜÇYÜS, HİNDUCULUK, TAOİZM

“Buda” yani aydınlanmış ve bilen anlamında ünvan verilen Gautama Siddharta, M.Ö. 6. yüzyılda yaşadı. Hindistan’ın kuzey doğusunda yaşayan Buda için tarihçiler M.Ö. 560-480 yılları konusunda birleşirler. Buda’nın yaşadığı dönem, Hindistan’da çalkantıların ve dini arayışların olduğu bir dönemdir. Buda, önceleri Brahmancılığın bazı dini uygulamalarına tepki duydu. Buda gibi, bazı düşünürler de arayışa girmişlerdi. Arayış içerisindeki Acivika’lar, kaderin önemi üzerinde durdular. Cain’ler ise ruhu maddeden kurtarmak gerektiğini düşündüler. Kurtuluş için de çileli bir yaşamı seçtiler. Samkhya mezhebi ise, ruh ve madde ikiliğinin üzerinde durdu. Bu anlayış Hint düşüncesini daha çok etkiledi. Yoga ise, tefekkür düşüncesini öne çıkardı ve ruhaniliğın en yaygın biçimini oluşturdu.

Buda’ya göre her varlık, doğum ve ölüm çevriminden kurtulamaz. İnsan varlığı acıdır. Bu acıların kaynağı ise nefis, yani arzulardır. O halde acının üstesinden gelebilmek için acıyı yenmek gerekir. Buda insanlara arzuyu yenmenin yollarını şöyle sıralar: Doğru görüş, doğru karar, doğru ve iyi söz, doğru davranış, doğru iş, doğru çaba, doğru hafıza ve doğru gözlem. İnsan yalnızlığını sevince dönüştürmelidir. İç huzuru elde etmek için tefekkür etmelidir. **Bedeni mutluluğa kavuşturmak için ise, düşünceleri yoğunlaştırmak gerekir.** Buda, bütün bunların sonunda insanın, mutluluğa ve mutsuzluğa karşı ilgisiz hale geleceğini söyler.

Budizm’de yaşamın son hedefi Nirvana’dır (Nibbana). Her insan geçmişte başka yaşamlar sürmüştür. Öldükten sonra tekrar başka bir vücutta dirilecektir. Nirvana son dirilişten sonra ulaşılabilecek durumdur. İnsanın sonraki hayatında başına gelecekler, önceki hayatında yaptıklarının ödülü veya cezası olacaktır. İnsan daha önce dünyaya gelip gelmediğini bilemeyeceğinden, bu hayatında gelecek yaşamını düşünmelidir. İşte Buda, gelecek hayatlarında insanların Nirvana’ya ulaşabilmeleri için öğretisini geliştirdi.

Buda öğretisi sonraki yüzyıllarda kuzeye ve doğuya doğru yayıldı. Bu genişleme birbirinden çok farklı yorumları da beraberinde getirdi. Ancak Budizm, doğduğu yer olan Hindistan’da geriledi. Bölge halkı belirli bir kurucusu olmayan eski bir anlayış olan Hinduculuğa doğru kayma başladı. Türk Akhunların V. yüzyılda Hindistan’a gelmeleri Budizm’deki gerilemeyi hızlandırdı. Daha sonra ise yine Türk olan Gaznelilerin, XII. asırda Hindistan’ı fethetmeleri sonrasında Buda dini azınlığa düştü.

Çin, Tibet, Birmanya, Tayland, Vietnam, Japonya gibi ülkelerde ise Buda öğretisini anlatan okullar açıldı. Bu okullarda her devlet kendi yorumunu geliştirdi. Türk boylarından Çin’de egemenlik süren Tabgaçlar, Budizm’i kabul ettiler ve Çin’de yayılmasını sağladılar. Hunlar ve Göktürkler arasında da benimsendi fakat etkili olamadı. Budizm’in en etkili olduğu Türk boyu Uygurlardır. Uygurlar, VIII. yüzyılın ilk yarısında Budizm’den önemli çeviriler yaptılar. Buda’ya “Burkan”, Budizm’e “Burkancılık” dediler. Öğretideki bir çok kavramı Türkçeleştirdiler. Uygurlar Buda öğretisinde o kadar çok çeviri yaptılar ki, Buda’nın orijinal dilleri olan Sanskritçe ve Prakrit dilinde yazılmış eserler günümüze ulaşmadığı için, bu dinin öğretilerini anlamakta Uygur eserlerinden yararlanılmaktadır. Uygurlar XIV. yüzyılda Müslümanlığı tamamen kabul edene kadar, Budizm kendine yer buldu. Diğer uluslarda ise günümüze kadar sürdü.

Kurucusu bilinmeyen Hindu anlayışı Hindistan’da çok etkili oldu. Doğum ve ölüm çevrimine olan inanış açısından Budizm’e benzer. Hindu anlayışında insanlar, doğumlarından başlayarak evrenin düzeni içerisinde belirli bir yer işgal eder. Bu nedenle insanlar dört çeşit “kast” ya da “sınıf”a ayrılırlar. **Bir Hintli için, “kast”na başkaldırmak saçma ve anlamsızdır.** Çünkü, önceki var oluşunda dharma dedikleri kozmik düzenle uyum içerisinde olan herkes, bir üst sınıfta yeniden doğacaktır. Tersine bu düzeni ihlâl edenler, alt basamaklara düşürülür. Doğum ve ölüm sürekli olduğundan bu yaşamdaki konumuna sabretmek gerekir.

Yazıların bütün hakları *İsmail Hakkı Küpçü*’ye aittir

www.ihkupu.com

Konfüçyüs (Kongzi, üstat Kong) (M.Ö. 552?-479?), Çin'in en ünlü filozofudur. Bir din kurucusu değildir. Öğretisini toplumsal ahlâk üzerine geliştirdi. **İnsanlara bilgili, erdemli, saygılı, insancıl, dürüst ve içten olmalarını öğütledi.** Ona göre kişi diğer insanlara yardım etmek için, acıma ya da sevgi anlayışına sahip olmalıdır. Başkalarının mallarına saygı duymak ve herkesin toplumsal konumunu göz önünde tutmak için de haksever olmalıdır. Konfüçyüs insanların bilgeliği; çalışıp öğrenerek, düşünerek ve çaba harcayarak elde edebileceğini söyledi. Böylece; sakin, erdemli, bilge, dürüst, güvenli, tanrının ne istediğini bilen ve hiç karşı gelmeden tanrının hoşuna giden şeyleri yapan insana ulaşılacaktı. Bu bireysel, üstün insandı. (Nietzsche'nin hayattaki çabaların insanı üstün bir varlığa yani 'üst insan'a dönüştüreceği düşüncesi ile bazı açılardan benzerlik vardır.) Yöneticiler eğer ülkelerinde düzenin egemen olmasını istiyorlarsa, bu üstün insan idealine ulaşmaya çalışmalıdırlar.

Konfüçyüsçülük bir süre sonra Çin'in resmi öğretisi haline geldi. Onu yeni nesillere anlatmak için okullar açıldı. Devlet görevlerine gelecekler onun öğretileri hakkında imtihana tâbi tutuldu. Dolayısıyla Çin'in yönetiminde çok etkili oldu. Çin halkının günlük yaşamında da geniş yer buldu.

Songlar döneminde Çu Şi (1130!-1200), Konfüçyüsçülüğe metafizik konuları da ekledi. Yeni Konfüçyüsçülük, Budizm ve Taoizm'in etkisinde kalarak oluşturuldu. Böylece daha da güçlenen öğreti, sınavlarda zorunlu hale getirildi. 1850'lerde Batıların Çin'e gelişinden sonra Konfüçyüsçülük, Kang Yuvei'nin (1858-1927) yorumlarıyla evrensel bir din haline getirilmeye çalışıldı. Komünizmin 1949'dan sonraki baskısına rağmen Konfüçyüsçülük, en azından, ahlâksal coşku ve kamu çıkarlarının özel çıkarlardan üstünlüğü anlayışını korudu.(Bugün bile Çin'de bin doların üzerinde rüşvet alan bir kişi suçu sabit görüldüğünde derhal mahkeme edilir. Karar genelde idam şeklinde olur.) Bir dönem Japonya'da da yer edinen Konfüçyüsçülük günümüzde Japonya'daki etkisini kaybetti.

Yine sadece Çin'de görülen Taoculuk, Konfüçyüsçülük ile aynı dönemde ortaya çıktı. İlk bakışta birbirleri ile benzer görümlerine rağmen, temel farklılıkları vardır. Taoculara göre Tao, "Tanrıya götüren gerçek yol" anlamındadır. Tao'ya erişebilmek için doğaya uygun bir biçimde yaşamak gerekir. Bu nedenle **Taoculuk toplumsal kuralları, insanların yaptığı "dalavereci icatlar" olarak niteler.** Dolayısıyla insan tarafından yapılan doğayı ve toplumu reddeder.

Uzak Doğu anlayışları ile Antik Helen Çağı düşüncelerinin tarihlerine bakıldığında Buda ve Konfüçyüs'ün, Sokrates'den önce yaşadıkları görülür. Sokrates öncesi Helen düşünürleri doğayla ilgilenirken, Taoizm hariç Uzak Doğudaki bütün öğretiler insanın doğrudan kendisini incelemiştir. (Yunanlılarda görülen felsefi düşüncülerin diğer Avrupa devletlerinde görülmemesini henüz tarih açıklayamamıştır. Bu konuda çalışacak kişilerin dikkat etmesi gerekli bir husus, Helenlerin bir Hint-Avrupa milleti oldukları ve doğudan batıya göç ettikleri gerçeğidir.)

Batılı felsefeciler, Sokrates ve Platon'u filozof olarak kabul ederlerken, Buda ve Konfüçyüs'ü filozof olarak kabul etmediler. Onları sistematikten yoksun bilge kişiler olarak değerlendirdiler. Ancak Doğu Roma İmparatorluğu'ndaki açılan bazı okullar hariç Avrupa'da Sokrates, Platon ve Aristoteles'in öğretileri devam etmedi. Buna karşın Buda ve Konfüçyüs için ise, Uzak Doğuda sürekli okullar açıldı. Komünizmin iktidarına kadar bu okullar açık kaldı.

İsmail Hakkı Küpçü
kupcu@ihkupcu.com